

מעל לסרט „שואה“ מרחפת שאלה גורלית: היכן היו המנהיגים היהודיים?

המלחמה הגדולה

למה לגרום לפאניקה? אולי זה לא ברור? אין ויכוח על העובדה עצמה.

ההשמדה נמשכה שנים ארוכות אחרי שפרטיה כבר נודעו למנהיגים היהודיים.

● היה קשר בחוץ

כפי שתכלו, גם אילו ידעו מראש מה צפוי להם. לא היתה להם ברירה. היו להם נשים וילדים. המציאות היתה נוראה. הם נהגו ככל האדם במצב כזה.

אבל אין ספק שאילו ידעו כל היהודים באירופה מה צפוי להם, היו רבים מהם מוצאים דרכים להציל את עצמם או את יקיריהם.

ניתן היה להגניב ילדים יהודיים החוצה. כיום חיים בארץ אלפי יהודים שניצלו מן השואה כילדים, מפני שמצאו מחסה בבתים של נוצרים בכל הארצות, וגם בפולין. יש סיפורים לרוב על מישפחות פולניות שקלטו ילדים כאלה ושמרו עליהם, תוך סיכון עצמן, עד השיחרור.

יש בארץ יהודים לאימפטיים ששרדו במלחמה מפני שחיו בין הלא-יהודים בעזרת מיסמכים מזויפים, או בהחבא.

אילו ידעו כל יהודי באירופה כי הברירה היחידה אינה בין „עבודה במיזרח“ ובין בריחה, אלא בין מוות בטוח וברירה — כמה אלפים, ואולי רבבות, היו מסוגלים להציל את עצמם או את ילדיהם?

ישראל רודף קסטנר הואשם, במישפט המפורסם שנשא את שמו, שהעלים את המידע הזה מיהודי הונגריה, כאשר תיכנן ארולף אייכמן את שליחתם לאשוויץ. אבל קסטנר ישב כבודפשוט. הוא לא קיבל הוראות או הנחיות מהארץ. הוא נאלץ לקבל החלטות תחת עיני הגסטאפו. אפשר להתווכח על נכונות החלטותיו, אך אין לשכוח איך התקבלו והיכן.

לעומת זאת, שום דבר לא הפריע למנהיגי הישוב היהודי בארץ, מנהיגי התנועה הציונית ומנהיגי היהודים ברחבי העולם לקבל באופן חופשי החלטות. מדוע לא פעלו הם?

אפשר היה להעביר את המידע ליהודי אירופה. בין מרכזי היהודים ששרדו באירופה לבין הנהגה הציונית היו הקווים פתוחים ככל מי השואה — קו של בלדרים דרך איסטנבול, קו דרך שווייץ הניטרלית, קוויאלחוט. תמיד היו נאצים שפעלו כבלדרים למען היהודים, תמורת כסף. דרכי-המחתרת היו קיימות. אילו אחוז המנהיגים היהודים בכל האמצעים האלה כדי להעביר את המידע הנורא לכל יהודי אירופה — הוא היה מגיע.

נכון, היו יהודים רבים שהיו מסרבים להקשיב, שהיו מאמינים שווה תעמולת-יוזעה, שהיו רוצים להמשיך ולקוות. אך המידע היה עובר, ובהדרגה היה עושה את שלו.

בוורשה הביאה הדיעה על קירבת הסוף לידי המרד הגדול. כך גם ככמה גטאות אחרים. אך אילו היה המידע נפוץ ברכים, בכל מקום, היתה התשובה הראשונה צריכה להיות: יציל את עצמו מי שיכול. יעשה כל אחד מה שבכווחו לעשות: להתחבא, להצטייד בזהות לא-יהודית, לברוח למקום בטוח יותר, להבריח את הילדים. גם המישטר היעיל ביותר — והנאצים היו רחוקים מלהיות יעילים עד הסוף — אינו יכול לגלות מאות אלפי בני-אדם הנסים על נפשם. לכן עשו הנאצים את הכל כדי להעלים את האמת, כדי לעורר בקרב היהודים אווירה של תיקווה ואשליה.

סרט זה, המתאר בפטי-פטיים, בצורה יבשה ועניינית, איך פעלה מכונת-הרצח, מבחיר לחלוטין את הנקודה המכרעת הזאת. יהודי העולם היו עשירים. בכסף אפשר היה להשיג הרבה. הישוב העברי בארץ לא היה חסרי-שע. היה לו אירגון-ההגנה רחב-הממדים. היו הפלמ"ח, „אצ"ל ולח"י. היו אלפי צעירים בעלי תעוה, שאיש מהם לא היה מהסס אף לרגע לצאת למשימות הצלה.

הם לא קיבלו פקודה. לא היה כלל קיים מטה-פעולה שהיה יכול לתת פקודה כזאת.

לאירופה הגיעו רק קומה הצנחנים, שאומנו עלידי הבריטים למען משימות-מוריעין בריטיות. לא נשלחו אנשים ונשים לאירופה כדי להפיץ את המידע הדרוש ולהעביר הנחיות להצלה קיבוצית ואישית.

● אנשים קטנים

מדוע מעלו המנהיגים היהודים בתפקידם? מה גרם לאנשים ככמו חיים וייצמן ונחום גולדמן, דויד בן-גוריון ומשה שרת, ראשי יהדות בריטניה וארצות-הברית, להתנהג כפי שהתנהגו? מה גרם למחולל ההיסטורי, שאין לו כפרה?

יש הסברים רבים. אך מעל לכל יש הסבר פשוט לגמרי: השעה הגדולה לא מצאה מנהיגים גדולים. בשעה שכל ההיסטוריה האנושית כאילו נעצרה, כאשר אירע דבר שלא היה לו אח ורע בתולדות העולם, עמדו בראש הציבור היהודי אנשים נורמאליים, אנשים רגילים ושיגרתיים.

בין כל הרבנים של ה שואה — זהו אחד ה רבנים החשובים ביותר.

כרגיל. מילחמת-מיסלגות כרגיל. קנוניות כרגיל. מאבק על מישרות וביסאות כרגיל. זוהי האמת ההיסטורית.

● מדוע העולם המידע?

שמת המנהיגים לא הצטמצמה בכך. היא חמורה יותר, לא-יערוד יותר.

המסקנה המכרעת העולה מהסרט האדיר הזה היא שרוב-רובם של היהודים באירופה לא ידעו מה צפוי להם.

על כך יש כסרט עדויות רבות — עדויות של גרמנים, של פולנים ושל היהודים עצמם.

חלק קטן מיהודי פולין ידעו, ולא רצו לדעת. אך רובם המשיכו לקוות עד הרגע האחרון ממש, עד שנסגרו הדלתות והנאו החל עולה בכסחיריהם.

כסרט מסופר על יהודים שהגיעו אל מחנות-המוות מערב אירופה בקרונות-נוסעים רגילים, כשהם אוכלים ושותים.

משחקים עם ילדיהם, יורדים בתחנות שבדרך ואף משחקים קלפים בקרונות. הם האמינו שהם נוסעים למחנות-עבודה. מסופר על יהודי גטו טרווינישטאט (ליד פראג), שהושארו גם באושוויץ כמחנה „מישפחתי“ במשך חצי שנה, על פי פקודה מגבוה, ושהומתו בגאזים ברגע שעבר מועד זה.

ברור לחלוטין — וגם זה עולה חרי-משמעית מן הסרט — שאי-הידיעה היתה הנשק העיקרי שאוישם לנאצים להריץ את מכונית-המוות. הם הקדישו לכך מאמצים רבים מאוד. התרמית, ההנאה, האשליה, תיקויות-השואה — בלעדיתן לא יכלה מכונית-הרצח לפעול כסדרה.

ממילא מזדקרת לעין שאלה גורלית: מדוע היהודים לא ידעו?

הנאצים העלימו את האמת, והיתה להם שליטה גמורה על כל כלי-התיקשות. מי שדיבר הוצא להורג. גם באושוויץ עצמה לא היה קל להודיע לקרבנות מה צפוי להם בעוד כמה דקות.

אולם המנהיגים היהודיים ידעו.

ידעות מפורטות על השואה הגיעו לידי המנהיגים היהודיים במערב ובארץ בשלב די מוקדם. השליח הפולני, המופיע כסרט, בוודאי לא היה היחיד שהעביר ידיעות אלה.

כסרט מופיע יהודי, שפעל במחתרת באושוויץ (כן, באושוויץ פעלה מחתרת מסועפת, שהיתה מורכבת בעיקר מלא-יהודים, אסירים פוליטיים, שלא הוצאו להורג בסיטונות). יהודי זה החליט כאחד הימים לברוח, ואכן ברח.

אין ספק שאיש זה העביר רוח מפורט על המתרחש במחנות-המוות — על תאי-הגאזים, על המישפחות, על הסדרים בבתי-החרושת של המוות — למנהיגים היהודיים באירופה, שהעבירו את הידיעות לארץ. הוא לא היה יחידי. יש עדויות על העברת דוחות כאלה להנהגה הציונית.

אולם ההנהגה היהודית לא פירסמה את הידיעות האלה ברכים. היא העלימה אותן.

וזהו עובדה. אפשר להתווכח על המניעים לכך (מה זה יעזור?

עירב השמדת הגטו היהודי בוורשה הגיעו שני מנהיגים יהודיים — אחד ציוני ואחד לא-ציוני — למיפגש עם אציל פולני בחלק „ארי“ של העיר.

האציל הפולני שימש כבלדר בין הממשלה הפולנית הגולה, שישבה בלונדון, ובין המחתרת הפולנית („צבא המולדת“) בוורשה.

שני היהודים ביקשו מן השליח הפולני להביא את דרישתם ועקתם אל ממשלות המערב: לעשות את הכל להצלת היהודים. היו כפיהם הצעות שונות. אף לא אחת מהן התקבלה.

אולם זעקתם העיקרית היתה מופנית אל המנהיגים היהודיים בעולם: מדוע אתם שותקים?

„תגיד למנהיגים היהודיים שאם אינם פועלים עכשיו, אין צורך בהם. אם לא יהיו עוד יהודים, את מי הם ינהיגו?“

האציל הפולני מסר את עותו לקלוד לנצמן, כסרט שואה סרט-הענק המוקרן עתה בישראל. בשעה שדיבר — 40 שנה אחרי המאורעות, בניירורק הרחוקה — נשפכו הרמעות מעיניו. הסרט אינו מספר מה היו התוצאות. אנחנו יודעים אותן.

● מדוע הם שתקו?

סירטו של לנצמן מכריח אותנו שוב להתמודד עם השואה. מי שחזה בו ממשיך לחשוב עליו, בימים ובלילות. השאלות צפות שוב, וממשיכות להטריד.

מה קרה לגרמנים, אומה שלמה שהפכה בימי הנאצים למיפצלת טורפת?

מדוע שתק העולם, וכיחוד ממשלות ארצות-הברית ובריטניה? אך מעל לכל:

מדוע שתקו המנהיגים היהודיים? מדוע לא עשו דבר?

זוהי שאלה היסטורית, שתמשיך לרחף על קיומנו הלאומי במרוצת הדורות.

● לצום עד מוות

מה הם יכלו לעשות. מנהיגים יהודיים אלה? לא היתה להם מדינה. לא היה להם כוח ממלכתי. הם לא ישבו במועצות המדיניות והצבאיות, שכיוונו את המלחמה.

אם כן, מה יכלו לעשות? האם בכלל יכלו לעשות משהו? אותם שני המנהיגים, שבאו מן הגטו הנוע, שבו הושלכו הגויות לרחוב, והשמיעו את זעקתם האחרונה בחדרו של האציל הפולני, נתנו תשובה אחת:

„שיילכו לממשלות וידרשו פעולה להצלת היהודים. ואם לא ייענו, שייצאו החוצה ויישארו ברחוב, ולא יורזו, ולא יאכלו ולא ישתו, עד שימותו.“

ואחד הוסיף, בלעג מר: „ממילא לא יהיה להם בשביל מה לחיות. היהודים ימותו, והם יישארו מנהיגים יהודיים בלי יהודים.“

לצעה זו נשמעת כנאיבית, אך היתה בה חוכמה רבה. המנהיגים היהודיים המפורסמים, ששמים יצא לפניהם בעולם — חיים וייצמן, נחום גולדמן, דויד בן-גוריון והאחרים — אילו נהגו כך, יתכן מאוד שהיו מעוררים את המצפון הרדום של העולם.

העולם היה עסוק במלחמה. העניין היהודי נראה שולי, בלתי חשוב. המצפון העולמי ידע כי הכל לוחמים במיפצלת הנאצית, והסתפק בכך. הוא לא היה מודע לעובדה כי בניתיים נרצחים מיליוני יהודים.

אילו היו המנהיגים היהודיים צמים עד מוות בפומבי, יתכן מאוד שאנשי-המצפון בעולם המערבי — אנשי-החירות, הסופרים, המשוררים, העיתונאים, המדענים, אנשי-הציבור, הפוליטיקאים — היו מתעוררים. יתכן שהיה נוצר לחץ ציבורי לעשות משהו, הנושא היה עולה על סרי-היום של העמים.

זה לא נעשה. המנהיגים היהודיים נהגו בתמול-שילשום. הם אכלו ושתו, לנו במלונות-ספאר וקיימו סאישות. בנותה, גם אז.

וזהו האמת המרה. אייפשו היה לשכנע את העמים ואת הממשלות שקורה משהו נורא, משהו יחיד-במינו בהיסטוריה האנושית, כאשר המנהיגים היהודיים עצמם נהגו כמו מימים ימימה.

נוירים בודיהסטיים שרפו את עצמם למוות בכיכרות סייגון, כעבור כמה שנים, כאשר רצו להפנות את תשומת-הלב לגורל ערם בווייטנאם.

ראש היודנראט בנטורדורשה, ששיתף פעולה עם הנאצים מתוך תיקווה להציל את היהודים, איבד את עצמו לדעת כאשר נוכח לדעת שהנאצים רימו אותו והכלו בשליחת היהודים למחנות-המוות. לנצמן, כסרט, רזו אותו וכלו וכות.

אך אף מנהיג יהודי אחד בעולם המערבי — ובארץ-ישראל — לא התאבד באשר הובלו מיליוני יהודים לתאי-הגאזים. אף אחד מהם לא עשה שום מעשה דרמאטי שורא. הסיסמה היתה: עסקים